

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тертишна Марія Анатоліївна,

студентка групи П23-3, Університет

митної справи і фінансів (м. Дніпро)

Науковий керівник: д.ю.н., професор, Макушев П.В.,

професор кафедри історії та теорії

Університет митної справи і фінансів

Історичний досвід свідчить, що війни велись регулярно в період існування людства. Питання захисту цивільного населення стало активно обговорюватися після Другої світової війни, в якій втрати серед цивільного населення виявилися катастрофічними. Цивільні особи потребують захисту міжнародного гуманітарного права у двох аспектах: 1) під час активної фази збройного конфлікту – від перетворення на об'єкт збройного нападу та наслідків застосування сили проти військових цілей та комбатантів супротивника; 2) коли вони потрапляють під владу супротивника (зокрема, коли опиняються на території супротивної держави або коли територія, на якій вони мешкають, стає окупованою) [3]. Саме в другому випадку основним джерелом Міжнародного гуманітарного права є IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни, яка була прийнята 12 серпня 1949 року [3].

У статті 4 названої конвенції, зазначено, що особам, які перебувають під захистом цієї Конвенції, є ті, хто в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються, у разі конфлікту чи окупації, під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є [1].

Після 24 лютого 2022 року на території України сталося багато воєнних злочинів, які були скоєні російськими військовослужбовцями. Зараз правоохоронні органи з'ясовують обставини цих злочинів, але інформація щодо їх характеру вже поширюється світом. Світове співтовариство

спостерігає за жорстокістю, яку проявляє російська федерація, завдаючи шкоди як інфраструктурі України, так і цивільному населенню. У зв'язку з цим, стає актуальним питання щодо реалізації норм міжнародного гуманітарного права під час збройного конфлікту [4].

Іншої точки зору дотримується правознавець М. Падалка, який вказує, що основою захисту цивільного населення в умовах міжнародного збройного конфлікту є Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року та Додатковий протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, що є ратифікованими в Україні, а тому є обов'язковими для виконання [5]. Дані документи регламентують обов'язок сторін захищати цивільне населення та цивільні об'єкти від нападів.

Серед особливої категорії цивільних осіб, які потребують захисту під час збройних конфліктів, варто виділити жінок та дітей. Частими порушеннями під час війни є саме гендерно зумовлене насильство, що виявляється у зґвалтуваннях або іншому сексуальному насиллю щодо жінок. Так, А.В. Луцан відзначає, що воно застосовується як тактичний засіб ведення війни та має на меті приниження супротивника [2]. І хоча численна кількість міжнародно-правових актів забороняє дані порушення та створює гарантії для їх запобігання, сьогодні на території ведення воєнних дій в Україні зґвалтування трапляється часто.

При цьому Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 р. передбачає можливість призову до національних збройних сил осіб, які не досягли 18-річного віку, проте встановлює певні обмеження: добровільний характер, згода батьків на призов, поінформованість осіб про обов'язки тощо [6].

В умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України надзвичайно важливим є вирішення питання щодо захисту населення.

Отже, аналіз міжнародних механізмів захисту дає підстави стверджувати, що існує значна кількість міжнародно-правових актів, покликаних здійснювати захист цивільного населення під час війни, серед

яких чотири Женевські конвенції 1949 року, Декларація про захист прав жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів та загальні договори з захисту прав людини. При цьому окремі категорії людей, такі як жінки та діти користуються особливим захистом під час війни.

Список використаних джерел:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення 01.11.2023)
2. Луцан А.В. Захист прав жінок в умовах збройних конфліктів. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 299–306.
3. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. Лисик, О. Р. Поєдинок, Н.В.Хендель]; за ред. Т. Р. Короткого. Київ - Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016-2017. 145 с.
4. Майборода Р.І. Проблемні питання захисту цивільного населення від небезпечних чинників артилерійського та ракетного вогню під час воєнних (бойових) дій. *Problems of Emergency Situations: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19 травня 2022 р. Харків, 2022. 19 с.*
5. Падалка М.А. Міжнародно-правовий захист цивільного населення під час збройних конфліктів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 5 с. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-10>.
6. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795.